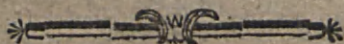

USTAWA
RZĄDOWA.

PRAWO UCHWALONE

w Warszawie Dnia 3. Maja,
Roku 1791.

141 2

P-18-0-1374

8°-1702

USTAWA RZĄDOWA

W IMIĘ BOGA W TROYCY
SWIĘTEY JEDYNEGO.

STANISŁAW AUGUST

z Bożey Łaski i Woli Narodu

KRÓL POLSKI,

WIELKI XŻĘ LITEWSKI, RUSKI, PRU-
SKI, MAZOWIECKI, ŻMUDZKI, KIIOWSKI,
WOŁYNSKI, PODOLSKI, PODLASKI, IN-
FLANCKI, SMOLENSKI, SIEWIERSKI
I CZERNIECHÓWSKI,

wraz

z STANAMI SKONFEDEROWANEMI

w Liczbie podwoynéy,

NARÓD POLSKI REPREZENTUJĄCEMI.

Uznając, iż los Nas wszystkich od
ugruntowania i wydoskonalenia Kon-
stytucyi Narodowey iędynie zawisł.
długim doświadczeniem poznawszy
zadawnione Rządu Naszego wady, a
chcąc korzystać z pory, wiakiey się

Europa znajduie, i Ster dogorywają-
cey chwili, która Nas samym sobie
wrocila, wolni od hańbiących obcey
przemocy nakazow, ceniąc drożey
nad życie, nad szczęśliwość osobi-
stą exystencyą polityczną, niepodle-
głość zewnętrzną, i wolność wewnę-
trzną Narodu, którego los w ręce
nasze iest powierzonym, chcąc oraz
na błogosławieństwo, na wdzięczność
współczesnych i przyszłych pokoleń
zasłużyć, mimo przeszkod, które
w Nas namiętności sprawować mo-
gą, dla dobra powszechnego, dla u-
gruntowania wolności, dla ocalenia
Oyczyzny Naszey i iey granic, z nay-
większą stałością ducha ninieyszą
Konstytucyą uchwalamy, i tę całko-
wicie za świętą, za niewzruszoną de-
klaruiemy, dopokiby Narod w czasie
Prawem przepisany wyrażną wolą
swoią nie uznał potrzeby odmienie-
nia w niey iakiego Artykułu. Do
którey to Konstytucyi dalsze ustawy
Seymu teraznieyszego we wszystkim
stosować się mają.

I.

Religia Panująca.

Religią Narodową Panującą, jest i będzie Wiara Święta Rzymska Katolicka, ze wszystkimi iey Prawami. — Przeyście od Wiary Panującey do iakiegokolwiek wyznania jest zabronione pod karami Apostazyi. Ze zaś taż sama Wiara Święta, przykazuje Nam kochać bliźnich Naszych; Przewszystkim ludziom iakiegokolwiek bądź wyznania, pokoy w Wierze, i opiekę Rządową winniśmy, i dla tego wszelkich obrządków i Religii wolność w Kraiach Polskich, podług ustaw Kraiowych, warujemy.

II.

Szlachta Ziemiańskie.

Szanując pamięć Przodków Naszych, iako Fundatorów Rządu wolnego, Stanowi Szlacheckiemu wszystkie swobody, wolności, prerogatywy, pierwszeństwa w życiu prywatnym, i pu-

6

blicznym nayuroczyściey zapewniamy; Szczególniey zaś Prawa, Statuta, i Przywileie temu Stanowi od *Kazimierza Wielkiego, Ludwika Węgierskiego, Władysława Jagielly, i Witolda Brata iego Wielkiego Xiążęcia Litewskiego*, niemniey od *Władysława i Kazimierza Jagiellończykow*, od *Jana Alberta, Alexandra, i Zygmunta I. Braci*, od *Zygmunta Augusta* ostatniego z Linii Jagiellońskiej, sprawiedliwie i prawnie nadane, utwierdzamy, zapewniamy, i za niewzruszone uznaiemy. Godność Stanu Szlacheckiego w Polsce, za równą wszelkim stopniom Szlachectwa gdziekolwiek używanym przyznaiemy — Wszystką Szlachtę równemi być między sobą uznaiemy, nietylko co do starania się o Urzędy, i o sprawowanie posług Oyczyźnie, honor, sławę, i pożytek przynoszących; ale oraz co do równego używania Przywileiów i Prerogatyw Stanowi Szlacheckiemu służących. Nadewszystko zaś Prawa bezpieczeństwa osobistego i wolności

osobistey, własności gruntowych i ruchomey, tak, iak od wieków każdemu służyły, świątobliwie, nienaruszenie zachowane mieć chcemy, i zachowuiemy; zaręczając nayuroczyściey, iż przeciwko własności czyieykolwiek żadney odmiany, lub excepcyi w Prawie nie dopuściami; owszem Naywyższa Władza Kraiowa, i Rząd przez nią ustanowiony, żadnych pretensyi pod pretextem *Jurium Regalium*, i iakimkolwiek innym pozorem do własności Obywatelskich, bądź w części, bądź w całości, rościć sobie nie będzie. Dla czego bezpieczeństwo osobiste i wszelką własność komukolwiek z Prawą przynależną, iako prawdziwy społeczności węzeł, iako zrzenicę wolności Obywatelskiey szanuiemy, zabezpieczamy, utwierdzamy, i aby na potomne czasy szanowane, ubezpieczone i nienaruszone zostawały, mieć chcemy.

Szlachtę za naypierwszych Obrońców wolności i niniejszey Konstytucyi uznaiemy; każdego Szlachcica

cnocie, Obywatelstwu i honorowi, iey świętość do szanowania, iey trwałość do strzeżenia poruczamy, iako iedyną twierdzę Oyczyzny, i swobod naszych.

III.

Miasta i Mieszczanie.

Prawo na terażniejszym Seymie zapadłe, pod tytulem: *Miasta Nasze Królewskie wolne w Państwach Rzplitey*, w zupełności utrzymane mieć chcemy, i za część niniejszey Konstytucyi deklarujemy, iako Prawo wolney Szlachcie Polskiej dla bezpieczeństwa swobod, i całości wspólney Oyczyzny nową, prawdziwą, i skuteczną dającą siłę.

IV.

Chłopi Włościanie.

Lud Rolniczy, z pod którego ręki płynie nayobfitsze bogactw Kraiowych źródło, który nayliczniejszą w Narodzie stanowi ludność, a zatym

iętych nadań, i z niemi złączonych
powinności usuwać inaczey się nie
będą mogli, tylko w takim sposobie,
i z takimi warunkami, iak w opisach
tychże umów postanowione mieli,
które, czy na wieczność, czyli do cza-
su przyjęte, ściśle ich obowiązują
będą. Zawarowawszy tym sposobem
Dziedziców przy wszelkich poży-
tkach od Włościan im należących, a
chcąc iak nayskuteczniej zachęcić
pomnożenie ludności Kraiowey, o-
głaszamy wolność zupełną dla wszy-
stkich ludzi, tak nowo przybywają-
cych, iako i tych, którzyby pierwey
z Kraju oddaliwszy się, teraz do Oy-
czyzny powrócić chcieli, tak dalece:
iż każdy Człowiek do Państw Rze-
czypospolitey nowo z któreykolwiek
strony przybyły, lub powracający,
iak tylko stanie nogą na ziemi Pol-
skiej, wolnym iest zupełnie użyć
przemysłu swego, iak, i gdzie chce?
Wolny iest czynić umowy na osia-
dłość, roboczną lub czynsze, iak,
dopoki się umowi? Wolny iest osia-

dać w Mieście, lub na Wsiach, wolny jest mieszkać w Polsce, lub do Kraju, do którego zechce powrócić, uczyniwszy zadosyć obowiązkom, które dobrowolnie na siebie przyjął.

V.

Rząd, czyli oznaczenie Władz

Publicznych.

Wszelka Władza w społeczności ludzkiej początek swój bierze z woli Narodu. Aby więc całość Państw, wolność obywatelska, i porządek społeczności w równej wadze na zawsze zostawały, trzy Władze Rząd Narodu Polskiego składać powinny, i z woli Prawą niniejszego na zawsze składać będą; to jest: *Władza Prawodawcza* w Stanach zgromadzonych *Władza Najwyższa wykonawcza* w Królu i Straży, i *Władza Sądownicza* w Juryzdykcyach na ten koniec ustanowionych, lub ustanowić się mających.

Seym, czyli Władza Prawodawcza.

Seym, czyli Stany Zgromadzone, na dwie Izby dzielić się będą, na Izbę Poselską, i na Izbę Senatorską pod Prezydencyą Króla.

Izba Poselska, iako wyobrażenie i skład wszechwładztwa Narodowego, będzie świetnością Prawodawstwa: Przeto w Izbie Poselskiej nappierwey decydowane będą wszystkie Proiekta.

1. *Co do Praw ogólnych*, to iest Kon-
stytucyinych, Cywilnych, Kryminal-
nych, i do ustanowienia wieczystych
Podatków. Wktórych to materyach
propozycye od Tronu, Woiewodz-
twom, Ziemiom i Powiatom, do
roztrząśnienia podane, a przez In-
strukcye do Izby przychodzące, nay-
pierwsze do decyzyi wzięte być mają.

2. *Co do uchwał Seymowych*, to iest:
Poborów doczesnych, stopnia Mo-
nety, zaciągania długu Publiczne-

go, Nobilitacyi, i innych nadgro-
dz przypadkowych, rozkładu wydatków
Publicznych, ordynaryjnych, i ex-
tra-ordynaryjnych, Woyny, Poko-
iu, ostateczney Ratyfikacyi Trakta-
tów związkowych i handlowych,
wszelkich Dyplomatycznych Aktów,
i umów do Prawa Narodów ściągają-
cych się, kwitowania Magistratur
Wykonawczych, i tym podobnych
zdarzeń głównym Narodowym po-
trzebom odpowiadających, w któ-
rych to materyach propozycye od
Tronu prosto do Izby Poselskiej
przychodzić mające, pierwszeństwo
w prowadzeniu mieć będą.

Izby Senatorskiej, złożoney z Bi-
skupów, Woiewodow, z Kasztela-
nów i Ministrów pod Prezydencyą
Króla, mającego Prawo raz dać *Vo-
tum* swoje, drugi raz *paritate* roz-
wiązywać osobiście, lub nadesłaniem
zdania swojego do teyże Izby, obo-
wiązkiem jest: 1. Każde Prawo,
które po przeyściu formalnym w Iz-
bie Poselskiej, do Senatu natych-

miast przesłane być powinno, przy-
 iąć, lub wstrzymać do dalszey Naro-
 du deliberacyi opisaną w Prawie wię-
 kszością głosów; przyięcie, moc i
 świętość Prawu nadawać będzie;
 wstrzymanie zaś zawiesi tylko Prawo,
 do przyszłego ordynaryinego Sey-
 mu, na którym, gdy powtorna na-
 stąpi zgoda, Prawo zawieszzone od
 Senatu przyiętym być musi. 2. *Ka-
 żdą uchwałę Seymową*, w materyach
 wyżej wyliczonych, którą Izba Po-
 selska Senatowi natychmiast przysłać
 powinna, wraz z tąż Izbą Poselską,
 większością głosów decydować, a złą-
 czona Izb obydwóch większość, po-
 dług Prawa opisana, będzie wyrokiem,
 i wolą Stanow.

Warujemy: iż Senatorowie i Mi-
 nistrowie, w obiektach sprawowania
 się z urzędowania swojego, bądź
 w Straży, bądź w Kommissyi *Votum
 decisivum* w Seymie nie będą mieli, i
 tylko zasiadać w ten czas w Senacie
 mają, dla dania explikacyi na żada-
 nie Seymu.

Seym zawsze gotowym będzie: Prawodawczy i Ordynaryjny. Rozpoczynać się ma co dwa lata, trwać zaś będzie podług opisu Prawa o Seymach. Gotowy, w potrzebach nagłych zwołany, stanowić ma o tey tylko materji, do której zwołanym będzie, lub o potrzebie, po czasie zwołania przypadley.

Prawo żadne, na tym Ordynaryjnym Seymie, na którym ustanowione było, znoszonym być nie może. Komplet Seymu składać się będzie z liczby Osob niższym Prawem opisaney, tak w Izbie Poselskiej, iako w Izbie Senatorskiej.

Prawo o *Seymikach*, na terażniejszym Seymie ustanowione, iako nayistotniejszą zasadę wolności Obywatelskiej, uroczyście zabezpieczamy.

Jako zaś Prawodawstwo sprawowane być nie może przez wszystkich, i Narod wyłącza się w tey mierze przez *Reprezentantow*, czyli Posłów swoich, dobrowolnie wybranych; prze-

to stanowiomy: iż Posłowie na Seymikach obrani w Prawodawstwie i ogólnych Narodu potrzebach, podług niniejszey Konstytucyi uważani być mają, iako *Reprezentanci całego Narodu*, będąc składem ufności powszechney.

Wszystko, i wszędzie, większością głosów decydowane być powinno. Przeto *Liberum Veto*, Konfederacye wszelkiego gatunku, i Seymy Konfederackie, iako duchowi niniejszey Konstytucyi przeciwne, Rząd obalające, społeczność niszcząca, na zawsze znosiemy.

Zapobiegając z iedney strony gwałtownym, i częstym odmianom Konstytucyi Narodowej, z drugiej, uznając potrzebę wydoskonalenia oney po doświadczeniu iey skutków, co do pomyślności publiczney, porę i czas rewizyi i poprawy Konstytucyi co lat 25. naznaczamy. Chcąc mieć takowy Seym Konstytucyiny Extra-Ordynarynym podług osobnego o nim Prawa opisu.

VII.

Król Władza Wykonawcza.

Żaden Rząd naydoskonalszy bez dzielney władzy wykonawczey stać nie może. Szczęśliwość Narodów od Praw sprawiedliwych, Praw skutek od ich wykonania zelezy. Doświadczenie nauczyło, że zaniedbanie tey części Rządu nieszczęściami napełniło Polskę: zawarowawszy przeto wolnemu Narodowi Polskiemu Władzę Praw sobie stanowienia, i moc baczności nad wszelką Wykonawczą władzą, oraz wybierania Urzędników do Magistratur; Władzę naywyższego wykonywania Praw, Królowi w Radzie Jego oddajemy: która to Rada *Strażą Praw* zwać się będzie.

Władza Wykonawcza do pilnowania Praw, i onych pełnienia, ściśle iest obowiązana. Tam czynną z siebie będzie, gdzie Prawa pozwalają, gdzie Prawa potrzebią dozoru, exekucyi, a nawet silney po-

mocy. Posłuszeństwo należy się iéy zawsze od wszystkich Magistratur, moc przynaglenia nieposłuszne, i zanedbujące swe obowiązki Magistratury, w iéy ręku zostawiamy.

Władza Wykonawcza nie będzie mogła Praw stanowić, ani tłumaczyć, Podatków, i Poborów, pod jakimkolwiek imieniem nakładać, Długów Publicznych zaciągać, rozkłada dochodów Skarbowych przez Seym zrobionego odmieniać, Woyny wydawać, Pokoju, ani Traktatu, i żadnego Aktu Dyplomatycznego *definitivè* zawierać. Wolao iéy tylko będzie, tymczasowe z Zagranicznymi prowadzić Negocyacye, oraz tymczasowe i potoczne dla bezpieczeństwa i spokoyności Kraiu wynikające potrzeby załatwiać, o których naybliższemu Zgromadzeniu Seymowemu donieść winna.

Tron Polski Elekcyinym przez Familie mieć na zawsze chcemy i stanowiemy. Doznane kłeski Bez-Królewów peryodycznie Rząd wywra-

cających, powinność ubezpieczenia losu każdego mieszkańca Ziemi Polskiej, i zamknięcia na zawsze wpływów Mocarstw Zagranicznych; Pamięć świętości i szczęścia Ojczyzny naszey za czasów Familii ciągle Panujących, potrzeba odwrócenia od ambicyi Tronu, obcych i możnych Polaków, zwrócenia do iednomyślnego wolności Narodowey pielegnowania, wskazały roztropności naszey oddanie Tronu Polskiego Prawem następstwa. Stanowimy przeto, iż po życiu iakiego Nana dobroć Boska pozwoli, Elektor dzisiejszy Saski w Polszcze Królować będzie; Dynastya przyszłych Królów Polskich zacznie się na Osobie *Fryderyka Augusta* dzisiejszego Elektora Saskiego, Którego Sukcessorem *de lumbis* z płci Męskiej Tron Polski przeznaczamy. Najstarszy Syn Króla Panującego po Oycu na Tron następować ma. Gdyby zaś dzisiejszy Elektor Saski nie miał potomstwa płci Męskiej, tedy Mąż przez Ele-

która za zgodą Stanów Zgromadzonych Córce Jego dobrany, zaczynać ma linię następstwa w pici Męskiéy do Tronu Polskiego. Dla czego *Maryę Augustę Nepomucenę* Córkę Elektora za infantkę Polską deklarujemy, zachowując przy Narodzie Prawo żadnéy preskrypcyi podpaść nie mogące, wybrania do Tronu drugiego Domu po wygaśnieniu pierwszego.

Każdy Król wstępując na Tron, wykona przysięgę BOGU i Narodowi, na zachowanie Konstytucyi niniejszéy, na *Pacta Conventa*, które ułożone będą z dzisiejszym Elektorem Saskim, iako przeznaczonym do Tronu, i które tak, iak dawno, wiązać go będą.

Osoba Króla jest Święta, i bezpieczna od wszystkiego. Nic sam przez się nie czyniący, za nic w odpowiedzi Narodowi bydz nie może. Nie samowładzcą, ale Oycem i Głową Narodu bydz powinien, i tym go

Prawo, i Konstytucya ninieysza bydź
uznaie i deklaruię.

Dochody tak, iak będą w Paktach
Konwentach opisane, i prerogatywy
Tronowi właściwe, ninieyszą Kon-
stytucyą dla przyszłego Elektora za-
warowane, tkniętemi bydź nie będą
mogły.

Wszystkie Akta Publiczne, Trybu-
nały, Sądy, i Magistratury, Monety,
Stęple, pod Królewskim iść powinny
Imieniem. Król, Któremu wszelka
moc dobrze czynienia zostawiona
bydź powinna, mieć będzie *Jus a-*
gratiandi na śmierć skazanych, procz
in Criminibus Status. Do Króla
rozrządzenie naywyższe siłami zbroj-
nemi Kraiowemi w czasie Woyny,
i nominowanie Kommandantów Woy-
ska należeć będzie, z wolną atoli
ich odmianą za wolą Narodu. Pa-
tentować Officyerów, i mianować U-
rzedniki podług Prawa niższego o-
pisu; Nominować Biskupów i Sena-
torów, podług opisu tegoż Prawa,
oraz Ministrów, iako Urzedników

pierwszych *Władzy Wykonawczey*, Jego będzie obowiązkiem.

Straż, czyli Rada Królewska do dozoru całości, i exekucyi Praw, Krowi dodana, składać się będzie: 1. z Prymasa, iako Głowy Duchowieństwa Polskiego, i iako Prezesa Kommissyi Edukacyinéy, mogącego byđ wyřęczonym w Straży przez pierwżego *ex Ordine* Biskupa, którzy rezolucyi podpisywać nie mogą. 2. Z pięciu Ministrów; to iest: Ministra Policyi, Ministra Pieczęci, Ministra Belli, Ministra Skarbu, Ministra Pieczęci do Spraw Zagranicznych. 3. Z dwóch Sekretarzów, z których ieden Protokół Straży, drugi Protokół Spraw Zagranicznych, trzymać będą; oby dwa bez *votum* decydującego.

Następcą Tronu z Małoletności wyszedłszy, i przysięgę na Konstytucyą wykonawszy, na wszystkich Straży posiedzeniach, lecz bez głosu, przytomnym byđ może.

Marszałek Seymowy, iako na 2. lata wybrany, wchodzić będzie w

liczbę zasiadających w Straży bez wdawania się w iey rezolucye, iedynie dla zwołania Seymu gotowego, w takim zdarzeniu: gdyby on uznał w przypadkach koniecznego zwołania Seymu gotowego wymagających, rzetelną potrzebę a Krol go zwołać wzbraniał się, tedy tenże Marszałek do Posłów i Senatorów wydać powinien listy okolne, zwołując onych na Sejm gotowy, i powody zwołania tego wyrażając. Przypadki zaś do koniecznego zwołania Seymu są sylko następujące: 1. W gwałtowney potrzebie do Prawa Narodu sciągającej się, a szczerzej w przypadku Wojny ościenney. 2. W przypadku wewnętrznego zamieszania grożącego rewolucyą kraju lub kollizyą między Magistraturami. 3. W widocznym powszechnego głodu niebezpieczeństwie. 4. W osierocalym Stanie Oyczyzny, przez śmierć Krola, lub w niebezpieczney Jego chorobie. Wszystkie rezolucye w Straży roztrząsane będą przez skład wyżej wspomniony. De-

cyza Krolewska po wysłuchanych
wszystkich zdaniach przeważać powin-
na, aby iedna była w wykonywaniu
Prawa wola; Przeto każda ze Straży
rezolucya pod Imieniem Krolewskim,
i z podpisem ręki Jego wychodzić bę-
dzie; Powinna iednak być podpisana
także przez iednego z Ministrow za-
siadających w Straży, i tak podpisa-
na, do posłuszeństwa wiązać będzie,
i dopełnioną być ma, bądź przez
Kommissye, bądź przez iakieżkol-
wiek Magistratury wykonawcze, w tych
iednak szczególnie materyach, które
wyraźnie ninieyszym Prawem wyłąc-
zone nie są. W przypadku gdyby za-
den z Ministrow zasiadających decyzji
podpisać nie chciał; Król odstąpi od
tey decyzji, a gdyby przy niey upie-
rał się; Marszałek Seymowy w tym
przypadku upraszać będzie o zwoła-
nie Seymu gotowego, i jeżeli Król
spóźniać będzie zwołanie; Marszałek
to wykonać powinien.

Jako nominowanie wszystkich Mi-
nistrów, tak i wezwanie z nich ie-

dnego od każdego Administracyi wydziału, do Rady swoiéy, czyli Straży. Króla iest Prawem. Wezwanie to Ministra do zasiadania w Straży, na lat dwa będzie, z wolnym onego na dal przez Króla potwierdzeniem. Ministrowie do Straży wezwani, w Kommissyach zasiadać nie mają.

W przypadku zaś, gdyby większość dwóch trzecich części wotów sekretnych, obydwóch Izb złączonych na Seymie Ministra bądź w Straży, bądź w Urzędzie odmiany żądała; Król natychmiast na iego miejsce innego nominować powinien.

Chcąc, aby Straż Praw Narodowych obowiązana była do ściłéy odpowiedzi Narodowi, za wszelkie onych przestępstwa, stanowimy: Iż gdy Ministrowie będą oskarżeni przez Deputacyą do examinowania ich czynności wyznaczoną o przestępstwo Prawa, odpowiadać mają z osoby i majątków swoich. W wszelkich takowych oskarżeniach Stany Zgromadzone pro-

tą większością wotów Izb złączonych
 odesłać obwinionych Ministrów mają
 do Sądów Seymowych po sprawie
 dliwe i wyrownywające przestęp-
 stwu Ich ukaranie, lub przy dowie-
 dzioney niewinności, od sprawy i ka-
 ry uwolnienie. Dla porządnego Wła-
 dzy Wykonawczey dopełnienia, usta-
 nawiamy oddzielne Kommissye, ma-
 iące związek ze Strażą, i obowiązane
 do posłuszeństwa teyże Straży.
 Kommissarze do nich wybierani będą
 przez Seym, dla sprawowania Urzę-
 dów swoich w przeciągu czasu Pra-
 wem opisanego. Kommissye te są:
 1. Edukacyi. 2. Policyi. 3. Woyska.
 4. Skarbu.

Kommissye Porządkowe Woie-
 wodzkie na tym Seymie ustanowio-
 ne, równie do dozoru Straży nale-
 żące, odbierać będą rozkazy przez
 wyżey wspomniane pośrednicze
 Kommissye, *respectivè* co do obie-
 któw każdéy z nich Władzy i obo-
 wiązków.

Władza Sądownicza.

Władza Sądownicza nie może być wykonywaną ani przez Władzę Prawodawczą, ani przez Króla; lecz przez Magistratury na ten koniec ustanowione i wybierane. Powinna być zaś tak domieysc przywiązana, żeby każdy człowiek, blisko dla siebie znalazł sprawiedliwość, żeby przestępny widział wszędzie groźną nad sobą Rękę Kraiowego Rządu. 1. Ustanawiamy przeto Sądy pierwszény Instancyi dla każdego Woiewodztwa, Ziemi, i Powiatu, do których Sędziowie wybierani będą na Seymikach. Sądy pierwszény Instancyi będą zawsze gotowe i czuwające na oddanie sprawiedliwości tym, którzy iéy potrzebują. Od tych Sądów iść będzie Apellacya na Trybunały główne dla każdéy Prowincyi być mające, złożone równie z Osób na Seymikach wybranych. I te Sądy tak pierwszény, iako i ostatniéy Instancyi, będą Sądami Ziemiańskimi dla Szla-

chty i wszystkich właścicieli Ziemskich, z kimkolwiek *in Causis Juris & facti*.

2. Jurysdykcyę zaś Sądowe wszystkim Miastom podług Prawa Seymu teraznieyszego o *Miastach Wolnych Królewskich* zabezpieczamy.

3. Sądy Referendarskie dla każdéy Prowincyi osobne mieć chcemy w Sprawach Włościan wolnych dawnemi Prawami Sądowi temu poddanych.

4. Sądy Zadworne, Assessorskie, Relacyjne i Kurlandzkie, zachowujemy:

5. Kommissye wykonawcze będą miały Sądy w sprawach do swéy Administracyi należących.

6. Oprócz Sądów w Sprawach Cywilnych i Kryminalnych, dla wszystkich Stanów będzie Sąd najwyższy Seymowy zwany. Do którego przy otwarciu każdego Seymu obrane będą Osoby. Do tego Sądu należeć mają występki przeciwko Narodowi i Królowi, czyli *Crimina Statûs*.

Nowy *Codex* Praw Cywilnych i Kryminalnych przez wyznaczone przez Seym Osoby spisać rozkazuemy.

IX.

Regencya.

Straż będzie oraz Regencya, mając na czele Królową, albo w Jéy nieprzytomności Prymasa. W tych trzech tylko przypadkach miejsce mieć może Regencya: 1. W czasie małoletności Króla. 2. W czasie niemocy trwałe pomieszenie zmysłów sprawujący. 3. W przypadku, gdyby Król był wzięty na Woynie. Małoletność trwać tylko będzie do lat 18. zupełnych; a niemoc względem trwałego pomieszenia zmysłów deklarowaną być nie może, tylko przez Seym gotowy większością wotów trzech części przeciwko czwartéy Izb złączonych. W tych przeto trzech przypadkach Prymas Korony Polskiéy Seym natychmiast zwołać powinien; a gdyby Prymas tę powinność

zwłoczył; Marszałek Seymowy Listy
 okolne do Posłów i Senatorów wyda.
 Seym gotowy urządzi, koley zasiada-
 nia Ministrów w Regencyi, i Królo-
 wą do zastąpienia Króla w obowiąz-
 kach Jego umocnie. A gdy Król w
 pierwszym przypadku z małoletności
 wyidzie, w drugim do zupełnego
 przyidzie zdrowia, w trzecim z nie-
 woli powróci; Regencya rachunek z
 czynności swoich oddać Mu powin-
 na, i odpowiadać Narodowi za czas
 swego urzędowania, tak, iak jest prze-
 pisano o Straży, na każdym Ordyna-
 ryinym Seymie, z Osób i majątków
 swoich.

X.

Edukacya Dzieci Królewskich.

Synowie Królewscy, których do
 następstwa Tronu Konstytucya prze-
 znacza, są pierwszemi Dziećmi Oy-
 czyzny; Przeto baczną o dobre Jch
 wychowanie do Narodu należy, bez
 zwłoczenia iednak Prawom Rodzi-

cielskim. Za Rządu Królewskiego Sam Król z Strażą, i z wyznaczonym od Stanów *Dozorcą Edukacyi Królewiców*, wychowaniem Jch zatrudniać się będzie. Za Rządu Regencyi, taz z wspomnianym *Dozorcą Edukacyą* Jch powierzoną mieć sobie będzie. — W obydwóch przypadkach *Dozorca* od Stanów wyznaczony, donosić winien na każdym Ordynaryjnym Seymie o Edukacyi i postępku Królewiców, Kommissyi zaś Edukacyinéy powinnością będzie podać układ Instrukcyi i Edukacyi Synów Królewskich, do potwierdzenia Seymowi; a to, aby iednostayne w wychowaniu Jch prawidła wpaiały ciągle i wczesnie w umysły przyszłych następców Tronu Religiją, miłość cnoty, Oyczyzny, Wolności, i Konstytucyi Kraiowéy.

XI.

Sila Zbroyna Narodowa.

Naród winien jest sobie samego obronę od napaści, i dla przestrze-

gania całości swoiéy. Wszyscy prze-
to Obywatele są obrońcami całości i
swobód Narodowych. Woysko nic
innego nie iest, tylko wyciągnięta si-
ła obronna i porządna, z ogólnéy si-
ły Narodu. Narod winien Woysku
swemu nadgrodeę i poważenie za to,
iż się poświęca iedynie dla iego o-
brony. Woysko winno Narodowi
strzeżenie granic, i spokoyności po-
wszechnéy; słowem, winno bydz iego
naysilnieyszą tarczą. Aby prze-
znaczenia tego dopełniło niemylnie,
powinno zostawać ciągle pod posłu-
szeństwem Władzy Wykonawczéy,
stosownie do opisów Prawa; powin-
no wykonać przysięgę na wierność
Narodowi i Królowi, i na obronę
Konstytucyi Narodowéy. użytym być
więc Woysko Narodowe może na o-
gólną Kraiu obronę, na strzeżenie
Fortec i granic, lub na pomoc Pra-
wu, gdyby kto exekucyi Jego nie
był posłusznym.

KSIĘGOZBIŁO
MARCINA ZAMOYSKIEGO

4837

-KZ

4843-42